

SMJERNICE O POSTUPANJU U SLUČAJEVIMA ELEKTRONSKOG VRŠNJAČKOG NASILJA ZA ZAPOSLENE U VASPITNO-OBRZOVNOM SISTEMU

Vanja Rakočević

Smjernice o postupanju u slučajevima elektronskog vršnjačkog nasilja za zaposlene u vaspitno-obrazovnom sistemu

Izdavač:

Djeca Crne Gore

Tuzi bb

+382 828 746

djecacrnegore@yahoo.com

Grafičko oblikovanje i štampa:

AP Print

Podgorica, 2019.

Publikacija je štampana u okviru projekta „Upoznajmo i prepoznajmo e-nasilje“ koji je tokom 2019. godine realizovalo NVU Djeca Crne Gore u saradnji s Volonterskim klubom Gimnazije „Slobodan Škerović“. Ovaj projekat dio je većeg projekta „Koalicija protiv vršnjačkog nasilja u crnogorskim školama“ koji realizuje NVO Roditelji u saradnji s projektnim partnerima NVO Juventas, Unija srednjoškolaca Crne Gore, Centar za podršku lokalnom i regionalnom razvoju uz institucionalnu podršku Ministarstva prosvjete. Projekat finansira Evropska unija i kofinansira Ministarstvo javne uprave Crne Gore.

Smjernice su urađene u saradnji sa članovima Radne grupe: Duška Šljivančanin (Zaštitnik ljudskih prava i sloboda CG), Zorica Minić (Udruženje psihologa Crne Gore), Zorica Vujović (Tim za odgovor na računarske incidente - CIRT), Katarina Vučinić-Marković (Udruženje pedagoga Crne Gore), Marina Matijević (Ministarstvo prosvjete), Maša Franeta (Juventas), Milica Pušonjić (Udruženje Roditelji), Rade Keković (Zavod za školstvo Crne Gore).

Ministarstva javne uprave

MJERE INTERVENCIJE U SLUČAJEVIMA ELEKTRONSKOG VRŠNJAČKOG NASILJA ZA ZAPOSLENE U VASPITNO-OBRAZOVNOM SISTEMU

Kako bi se u školi svi osjećali sigurno i bezbjedno, potrebno je uvijek blagovremeno reagovati na sve oblike nasilja. U školi se interveniše na nasilje, zlostavljanje i zanemarivanje kada se ono dešava ili se dogodilo između: djece, odnosno učenika/ca (vršnjačko nasilje); zaposlenog/e i djeteta, odnosno učenika/ce; roditelja i djeteta, odnosno učenika/ce; kao i kada nasilje, zlostavljanje i zanemarivanje čini treće lice u odnosu na dijete, zaposlenog/ne ili roditelja.

Škola je dužna da reaguje uvijek kada postoji sumnja ili saznanje da učenik/ca trpi nasilje, bez obzira na to gdje se ono dogodilo, događa ili priprema.

Opšti zakon o obrazovanju i vaspitanju („Službeni list RCG“, br. 64/02 i 31/05 i „Službeni list CG“, br. 49/07, 39/13, 44/13 i 47/17), članom 9a propisuje da u ustanovi nije dozvoljeno: fizičko, psihičko i socijalno nasilje; zlostavljanje i zanemarivanje djece i učenika/ca; fizičko kažnjavanje i vrijeđanje ličnosti, odnosno seksualna zloupotreba djece i učenika/ca ili zaposlenih i svaki drugi oblik diskriminacije u smislu Zakona. Član 97 u stavu 1 definiše prava učenika/ca u kojem je jasno određeno da učenici imaju pravo na zaštitu od svih vrsta nasilja u školi, diskriminacije, zlostavljanja i zanemarivanja. Članom 98 istog Zakona propisane su dužnosti učenika/ca gdje se navodi da treba da poštuje ličnost drugih učenika/ca i njeguje drugarske i humane odnose. **Zakon o osnovnom obrazovanju i vaspitanju** („Sl. list RCG“, br. 64/2002, 49/2007 i „Sl. list CG“, br. 45/2010, 40/2011 - dr. zakon, 39/2013 i 47/2017) propisuje vaspitne mjere koje se mogu izreći učeniku/ci osnovne škole (član 66): pismena opomena odjeljenjskog starještine/ke, ukor direktora/ke, ukor nastavničkog vijeća i premještaj u drugo odjeljenje ili drugu školu, po pravilu, u istom mjestu. Postupak utvrđivanja odgovornosti učenika/ca u školi bliže se uređuje **Pravilnikom o načinu i postupku dodjeljivanja pohvala i nagrada i vaspitnim mjerama za učenike osnovne škole** (2004).

Ukoliko učenik/ca trpi elektronsko nasilje, svi su dužni da reaguju - škola, roditelji/staratelji, drugovi i drugarice koji/e su svjedoci nasilja, kako bi se nasilje što prije zaustavilo, osigurala bezbjednost uključenih u nasilje (osoba koje trpe nasilje, vrše nasilje ili svjedoče o njemu), smanjio rizik od ponavljanja i štetne posljedice trpljenja nasilja, kao i pratili efekti preuzetih mjera.

Za efikasnu intervenciju unutar škole neophodno je definisati uloge i odgovornosti svih zaposlenih i djece u okviru propisanih smjernica. Mora se znati ko, kada i na koji način interveniše i djeluje u različitim situacijama nasilja, odnosno ko šta radi kada postoji sumnja na nasilje ili se nasilje dogodi.

Nivoi nasilja i mjere intervencije

Svi oblici nasilja, kao i interventne mjere i aktivnosti koje je škola u obavezi da preduzme, razvrstane su na tri nivoa (pri čemu su na prvom nivou najlakši oblici nasilja). Isti oblici nasilja mogu se pojaviti na više nivoa. U zavisnosti od nivoa nasilja, mjere intervencije preduzima nastavnik/ca (odjeljenjski starješina/ka) samostalno, ili u saradnji s stručnim saradnicima/ama (pedagog/škinja, psiholog/škinja) i Timom za zaštitu djece od nasilja. Po potrebi, uključuju se nadležne institucije.

Nivoi elektroniskog vršnjačkog nasilja i različitih oblika seksualne zloupotrebe na internetu i mjere intervencije (prema: D. Kuzmanović, B. Lajović, S. Grujić i G. Medenica, Digitalno nasilje – prevencija i reagovanje, 2016):

<p><u>Prvi nivo nasilja</u></p> <p>Mjere intervencije na prvom nivou preduzima samostalno odjeljenjski starješina/ka u saradnji sa roditeljima kako bi se pojačao vaspitni rad sa grupom učenika/ca i individualno, odnosno osmislice i realizovale mjere zaštite i mjere podrške za dijete s iskustvom nasilja i dijete koje je počinilo nasilje.</p> <p>Možete koristiti i podršku vršnjačkih edukatora, a ukoliko se nasilje ponavlja, uključuje se Tim.</p>	uznemiravajući pozivi ili poruke (SMS, MMS, viber, whatsup, messenger...)
	poruke sa seksualnom konotacijom, lascivni komentari
	širenje priča, etiketiranje
<p><u>Drugi nivo nasilja</u></p> <p>Mjere intervencije preduzima odjeljenjski starješina/ka u saradnji sa pedagogom/škinjom, psihologom/škinjom, Timom za zaštitu učenika od nasilja i direktorom/kom, uz obavezno učešće roditelja kako bi se pojačao vaspitni rad, odnosno osmislice i realizovale mjere zaštite i mjere podrške za dijete s iskustvom nasilja i dijete koje je počinilo nasilje.</p> <p>Ukoliko pojačani vaspitni rad nije djelotvoran, pokreće se postupak za izricanje vaspitne mjere u skladu sa zakonskim rješenjima.</p>	objavljivanje, snimanje, slanje i distribucija video snimaka i fotografija nasilnih scena
	snimanje djeteta protiv njegove/njene volje
	pokazivanje pornografskog materijala
<p><u>Treći nivo nasilja</u></p> <p>Mjere intervencije preduzima direktor/ka s Timom za zaštitu učenika od nasilja, uz obavezno angažovanje roditelja i nadležnih organa, organizacija i službi (centar za socijalni rad, zdravstvena služba, policija i druge organizacije/službe). Na ovom nivou obavezan je intezivan vaspitni rad (mjere zaštite i mjere podrške za dijete s iskustvom nasilja i dijete koje počinilo nasilje) primjeren potrebama učenika/ce, kao i pokretanje postupka za izricanje vaspitne mjere. Ako je za rad sa učenikom/com angažovana i druga organizacija/ služba, ustanova ostvaruje saradnju sa njom i oni međusobno usklađuju aktivnosti.</p>	snimanje nasilnih scena
	distribuiranje snimaka i fotografija
	novođenje, iznuđivanje i prinuda na seksualni čin

Da bi intervencija u zaštiti djece/učenika bila planirana i realizovana na najbolji način, neophodno je uzeti u obzir sljedeće kriterijume prilikom procjene nivoa nasilja:

- da li se nasilje dešava ili postoji sumnja na nasilje,
 - gdje se dešava – da li se dešava u ustanovi za vrijeme nastave ili nakon,
 - ko su učesnici/akteri nasilja,
 - stepen rizika,
 - učestalost,
 - posljedice,
 - oblik i intenzitet nasilja,
 - karakteristike ličnosti.
-

Na osnovu ovih kriterijuma vrši se procjena nivoa rizika za bezbjednost djeteta i određuju postupci i procedure. U skladu sa procjenom nivoa rizika i zakonskom regulativom, donosi se odluka o načinu reagovanja:

- slučaj se rješava u školi;
- slučaj rješava škola u saradnji sa drugim relevantnim ustanovama;
- slučaj se prosljeđuje nadležnim službama.

Smjernice o postupanju u slučajevima elektronskog vršnjačkog nasilja za zaposlene u vaspitno-obrazovnom sistemu

Odgovornost	Koraci u intervenciji – postupci i procedure u slučajevima zaštite djeteta od elektronskog vršnjačkog nasilja	Vremenski okvir	
Svi zaposleni u ustanovi	Saznanje o nasilju	Otkrivanje: <ul style="list-style-type: none">- opažanjem ili dobijanjem informacije da je nasilje u toku- sumnjom da se nasilje dešava na osnovu<ul style="list-style-type: none">o prepoznavanja spoljašnjih znakova ili specifičnog ponašanja učenika/ce i porodice, ili putem povjeravanja,o neposredno – od strane samog učenika/ce i/ilio posredno – od strane treće osobe (vršnjaka, roditelja)	Odmah po saznanju
Svi zaposleni u ustanovi	Zaustavljanje nasilja i sprečavanja daljeg širenja sadržaja na internetu	Reagovanje tako što će se prekinuti nasilje ukoliko se upravo dešava u školi, pozvati pomoć ukoliko se procijeni da se samostalno ne može prekinuti nasilje i spriječiti dalje širenje sadržaja na internetu	Odmah po saznanju
Nastavnik/ka, odjeljenjski starješina/ka, stručni saradnik/ka	Razgovor s uključenim učenicima	Razgovor sa akterima: zasebni razgovori s djetetom s iskustvom nasilja, s djetetom koje je počinilo nasilje (ukoliko se zna identitet), s djecom koja su svjedoci ili posmatrači	Odmah po saznanju
Nastavnik/ka, odjeljenjski starješina/ka, stručni saradnik/ka, Tim	Konsultacije i prikupljanje podataka	U okviru ustanove prikupiti podatke i konsultovati se s kolegama, stručnim saradnicima, Timom za zaštitu učenika/ca od nasilja, Upravom škole, u vezi rješenja i daljeg postupanja u odnosu na procjenu rizika i nivoa nasilja. Po potrebi, u zavisnosti od složenosti situacije, konsultovati službe van ustanove.	U najkraćem mogućem roku

Nastavnik/ca, odjeljenjski starješina/ka, stručni saradnik/ca	Razgovor s roditeljima i djecom	Individualni i grupni razgovor s roditeljima u cilju obavještavanja o situaciji (roditelji i dijete s iskustvom nasilja, roditelji i dijete koje je počinilo nasilje)	U najkraćem mogućem roku
Nastavnik/ca, odjeljenjski starješina/ka, stručni saradnik/ca, Tim	Preduzimanje zaštitnih i zakonskih mjera	Dogovor, na nivou odjeljenjskog/nastavničkog vijeća, o zaštitnim i zakonskim mjerama prema učenicima – djetetom s iskustvom nasilja i počiniocem nasilja	U najkraćem mogućem roku
Uprava škole	Uključivanje nadležnih službi i međuresorna saradnja	Po potrebi, uključivanje nadležnih službi: zdravstvene službe, centra za socijalni rad, internet provajdera, CIRT-a i Centra bezbjednosti	Odmah po saznanju
Nastavnik/ca, odjeljenjski starješina/ka, stručni saradnik/ca, Tim	Praćenje efekata preduzetih mjera	Tim za zaštitu djece u obavezi je da, u saradnji sa zaposlenima u ustanovi i relevantnim ustanovama, prati efekte preduzetih zaštitnih mjera i plana reintegracije svih učesnika nasilja	Kontinuirano
Stručni saradnik/ca, Tim	Podrška roditeljima	Podrška roditeljima u razvoju roditeljskih kompetencija - unutar škole ili pružanjem informacija o dostupnim organizacijama i institucijama koje navedeno pružaju	U najkraćem mogućem roku
Odjeljenjski starješina/ka, stručni saradnik/ca, Tim	Dokumentovanje	Voditi odgovarajuće evidencije zaštićenih podataka, evidentirati i bilježiti svako postupanje	Kontinuirano

Kako bi smjernice o postupanju bile što efikasnije, važno je da budemo svjesni šta nameravamo da postignemo svakim preduzetim korakom. Na nasilje se reaguje odmah i u cilju najbolje zaštite djeteta. I u najtežim situacijama nasilja i u situacijama kada postoji samo sumnja da se dešava nasilje, ne treba odlagati reagovanje. Potrebno je zaustaviti nasilje, obezbijediti sigurnost za svu djecu, a konsultacijama na nivou ustanove i s drugim nadležnim službama rješavati problem.

Otkrivanje i saznanje o nasilju

Nekada je do saznanja da se elektronsko vršnjačko nasilje dešava lako doći jer će ga prijaviti vršnjaci, roditelji i/ili samo dijete s iskustvom nasilja. Upravo zato je važno da svi oni vjeruju školi i u njoj imaju osobu od povjerenja kojoj će prijaviti nasilje. To mogu biti nastavnici, odjeljenjski starješina/ka, stručni saradnici ili uprava škole.

S druge strane, vrlo često nasilje neće niko prijaviti te je važno da u školi rade profesionalci koji su obućeni da mogu da prepoznaju problem i reaguju na vrijeme. Ponekad samo ponašanje djeteta ukazuje na postojanje problema, a pri tome treba imati u vidu da djeca različito reaguju: povlače se, razdražljiva su, agresivna, preosjetljiva i sl. Neke od ovih reakcija mogu biti i prirodne ili razvojne reakcije. Zato je važno obratiti pažnju na ekstreme, učestalost javljanja, kao i na kombinaciju pojedinih simptoma. Radi efikasne reakcije i preduzimanja ovog prvog koraka u rješavanju problema vršnjačkog elektronskog nasilja, važno je da postoji međusobno povjerenje i razumijevanje između učenika i roditelja, s jedne strane, i nastavnika, s druge, ali i da zaposleni u školi poznaju procedure.

Zaustavljanje nasilja i sprečavanja daljeg širenja sadržaja na internetu

Svi zaposleni u školi u obavezi su da reaguju kako bi se zaustavilo nasilje i/ili obavijeste nadležne u ustanovi (stručni saradnici/e, uprava škole, Tim). Reaguju podjednako na sumnju ili saznanje o postojanju nasilja. Važno je da u školi postoje unaprijed dogovoren mogući načini reagovanja u različitim situacijama što pomaže da se izbjegne stihijsko ili neodgovarajuće reagovanje, kao i spriječe negativne posljedice. Način na koji će se nasilje prekinuti i zaustaviti zavisi od konkretne situacije koje diktiraju oblik vršnjačkog elektronskog nasilja, identitet počinitelja nasilja (da li je poznat ili ne), broj uključenih aktera, da li se upravo dešava i dok je dijete u školi... U ovom trenutku je takođe bitno i da se, po mogućnosti, spriječi

dalje širenje sadržaja na internetu (npr. u situaciji kada se na času dešavalo nedozvoljeno snimanje djeteta).

Razgovor s uključenim učenicima

Obezbjediti prikidan prostor i vrijeme za zasebne razgovore s uključenim učenicima: s djetetom s iskustvom nasilja, s djetetom/djecom koje je počinilo nasilje (ukoliko se zna identitet), s djecom koja su svjedoci ili posmatrači. Pored nastavnika/ce koji je došao do saznanja o nasilju, u razgovor je poželjno uključiti i odjeljenjskog starješinu/ku, člana/icu stručne službe ili čak i člana/icu Tima ako je potrebno. Važno je djelovati sinhronizovano kako se razgovor s djecom/učenicima o istoj situaciji ne ponavlja više puta od strane različitih zaposlenih, već obezbijediti protok informacija važnih za efikasno reagovanje.

Neke od osnovnih sugestija za vođenje razgovora su: saslušati svu uključenu djecu mirno, pažljivo, strpljivo; bez osuđivanja, minimiziranja ili preuveličavanja; ne podrazumijevati, već postaviti pitanja, provjerite da li ste dobro shvatili dijete. Upoznajte sve aktere sa narednim koracima, šta planirate i šta ćete preuzeti, ko će i kada biti informisan i uključen u procjenu i praćenje situacije. Nakon razgovora, poželjno je analizirati situaciju i razmislići da li se dijete s iskustvom nasilja osjeća bezbjedno, da li je dijete/djeca koje je počinilo nasilje svjesno svojih postupaka i posljedica tog ponašanja, a iznad svega, važno je zapitati se da li je urađeno sve da se nasilje ne nastavi i ne ponovi i da li se u ovom trenutku može još nešto uraditi.

Konsultacije i prikupljanje podataka

Sljedeći korak je da nastavnik/ca koji je došao do saznanja o nasilju, u odnosu na kriterijume prilikom procjene nivoa nasilja, inicira konsultacije u školi i sada već obavezno, uključi odjeljenjskog starješinu/ku, stručnu službu i Tim, radi prikupljanja dodatnih informacija, procjene rizika i izrade plana zaštite i podrške za dijete s iskustvom nasilja i dijete koje je počinilo nasilje, kao i ostale učesnike. U procesu vođenja konsultacija i predlaganja mjera zaštite potrebno je brinuti o svim učesnicima situacije nasilja: djetetu s iskustvom nasilja, djetetu/djeci koje je počinilo nasilje, ali i djeci koja su svjedočila.

U ovoj fazi Tim procjenjuje stepen rizika i odlučuje na koji način će rješavati situaciju:

- iznosi se detaljan, objektivan opis nasilja, bez procjena i tumačenja, vodeći računa o privatnosti učenika i drugih učesnika u nasilju;
- određuju se uloge, zadaci i odgovornosti u ustanovi;
- identificuju se uloge, zadaci i profesionalna odgovornost drugih učesnika/stručnjaka i da li će se uključiti druge relevantne institucije;
- donosi se odluka o predlogu mjera zaštite i podrške za svu uključenu djecu, odnosno način reagovanja i praćenja.

Važno je biti posebno obazriv kada Tim procjenjuje i odlučuje samo na osnovu sumnje. U tom slučaju se reakcija ne odlaže, već se svaka sumnja provjerava iz više izvora i pokušava da se spriječi dodatno ili pojačano nasilje. U svakom trenutku mora se voditi računa o povjerljivosti podataka, zaštiti privatnosti i stavljanju interesa djeteta iznad svih ostalih interesa – interesa roditelja, škole, struke i dr.

Razgovor s roditeljima i djecom

Osim razgovora s djecom, svim akterima nasilja, neophodno je uključiti roditelje i obavijestiti ih o dešavanjima, ali i koracima koje se preuzimaju u školi povodom situacije. Na individualne razgovore, obično stručni saradnici/e i odjeljenjski starješina/ka, poziva roditelje djeteta s iskustvom nasilja i djeteta/djece koje je počinilo nasilje. Na osnovu procjene stručnih saradnika i Tima, ovi razgovori se mogu nastaviti spajanjem roditelja uključene djece.

Preduzimanje zaštitnih i zakonskih mjera

Nakon konsultacija, na nivou odjelenjskog/nastavničkog vijeća, a na predlog Tima, definišu se zaštitne i zakonske mjere i dogovorene aktivnosti prema svim akterima:

- dijete s iskustvom nasilja – zaposleni preduzimaju aktivnosti kako bi djecu zaštitili od daljeg nasilja, ublažili posljedice koje se mogu javiti na emocionalnom i socijalnom planu, ali i jačali njihove kapacitete da se zaštite u eventualnim nasilnim situacijama,
- dijete koje je počinilo nasilje (ili grupe djece) – u školi se, u isto vrijeme, mora kontinuirano raditi i sa djetetom/grupom djece koji su počinili nasilje tako da, nakon što se ispitaju uzroci agresivnosti, ovom djetetu/djeci pruži adekvatna psihosocijalna pomoć u školi, i po potrebi, uključe i druge relevantne službe,
- djeца koja su svjedoci ili posmatrači nasilja - aktivnosti u školi uvijek

moraju biti usmjerene i prema djeci koja su indirektno uključena u nasilje. Ovu djecu treba kontinuirano osnaživati da konstruktivno reaguju i traže pomoć, posebno jer su vrlo često u situaciji da svojim ponašanjem podržavaju nasilje (neprijavljanjem, dijeljenjem, odnosno tzv. „šerovanjem“ ili jednostavnim „lajkovanjem“).

U ovom kontekstu važno je da se individualne obaveze i odgovornosti preciziraju i dosljedno sprovode, bez obzira da li će se ići na pojačani vaspitni rad i restituciju ponašanja (metoda orijentisana ka mogućnostima ispravljanja, a ne kažnjavanju za počinjenu grešku) i/ili pojačani vaspitni rad i izricanje vaspitnih mjera djetetu/djeci koja su počinila nasilje (objašnjene su na početku ovog poglavlja).

Uključivanje nadležnih službi i međuresorna saradnja

Po potrebi, sljedeći korak je uključivanje nadležnih službi u zavisnosti od oblika nasilja i potrebe djeteta s iskustvom nasilja (zdravstvene službe, centra za socijalni rad). Ukoliko je potrebno raditi na rješavanju problema kao što je doći do identiteta onih koji su počinili nasilje ili sprečavanje daljeg širenja sadržaja na internetu, potrebno je kontaktirati internet provajere ili mobilne operatere, kao i CIRT koji može pomoći da se situacija brže riješi. U slučaju da je djetetu potrebna fizička zaštita ili kada postoji sumnja da je učinjeno krivično djelo ili prekršaj, potrebno je obavijestiti Centar bezbjednosti. Uprava škole, po preporuci Tima i u saradnji s roditeljima, uključuje nadležnu službu.

Praćenje efekata preduzetih mjera

Nastavnik/ka, odjeljenjski starješina/ka, stručni saradnici, Tim, planiraju praćenje preduzetih zaštitnih mjera i plana reintegracije svih učesnika nasilja:

- ponašanje djeteta s iskustvom nasilja (da li se povlači, da li postaje agresivno, da li traži podršku i na koji način...),
- ponašanje djeteta koje je počinilo nasilje (da li nastavlja sa napadima, da li traži druge žrtve, da li ga grupa odbacuje ili podržava...),
- kako reaguju svjedoci i/ili posmatrači (da li se obraćaju starijima za pomoć, da li svi znaju kako da potraže pomoć, da li sami preuzimaju neke akcije i sl.),
- kakva je atmosfera u odjeljenju (da li se izdvajaju nove grupe...).

Istovremeno, procjenjuje se da li roditelji sarađuju i u kolikoj mjeri u aktivnostima na smanjivanju nasilja. Rezultat praćenja treba da bude stalno razvijanje i unapređivanje preventivnih aktivnosti i raznovrsnih modela intervencije. Na osnovu analize definišu se mјere i aktivnosti za unapređivanje rada svih učesnika u ovoj oblasti.

Podrška roditeljima

Pored pružanja podrške prvenstveno djetetu s iskustvom nasilja, ali ništa manje i djeci koja su svjedočila nasilju i djetetu koje je počinilo nasilje, neophodno je da i roditelji uključene djece dobiju odgovarajuću podršku od stručnih saradnika/ca i po potrebi, od Tima. Pedagozi/škinje i psiholozi/škinje su tu da pruže podršku roditeljima u vidu savjetovanja radi podizanja njihovih roditeljskih kompetencija o načinima na koji će najbolje pružiti pomoći svom djetetu kao osobama s iskustvom nasilja, svjedoka ili počinioца elektronskog vršnjačkog nasilja, ali i upućivanjem na postojeće službe i servise koje se bave vršnjačkim nasiljem.

Dokumentovanje

Evidenciju o slučajevima elektronskog vršnjačkog nasilja vode, svako u svom domenu, odjeljenjski starešina i stručni saradnici (uključujući i u elektronskom dnevniku), kao i Tim ukoliko se uključuje u intervenisanje. Pedagoško-psihološka služba ima posebno razvijene protokole za evidentiranje razgovora i reagovanja u situacijama vršnjačkog nasilja, a podaci se unose i u MEIS aplikaciji (PP služba) kako bi se evidentirao svaki razgovor, kao i korak u postupanju. Ovu dokumentaciju stručni saradnici čuvaju poštujući princip povjerljivosti podataka.

Plan Ministarstva prosvjete je da, na osnovu evidencije koja se radi u MEIS aplikaciji, sprovodi analizu svih oblika vršnjačkog nasilja, pa i elektronskog. Podatke će koristiti Radna grupa za prevenciju vršnjačkog nasilja u Ministarstvu prosvjete. Pored toga, planira se unapređenje sistema gdje bi se na nacionalnom nivou razmjenjivali podaci između svih relevantnih ustanova koje se bave svim oblicima nasilja, zbog čega je evidencija podataka u MEIS aplikaciji od velikog značaja.

Na kraju, zbog specifičnosti elektronskog nasilja (okolnosti i konteksta u kom se dešava, raznovrsnosti i kombinaciji oblika...) koje čini da svaka situacija vršnjačkog nasilja može biti posebna, s teškim posljedicama, bilo psihičkim ili pravnim, važno je istaći da smjernice nekada neće biti primjenjive. Ukoliko se to desi, neophodno je konsultovati se unutar Tima i s nadležnim službama, dobro razmisiliti o svakom koraku i osloniti se na iskustvo članova Tima, te odluku timski donijeti kako bi se situacija nasilja riješila u najboljem interesu djece.

KOME PRIJAVITI ELEKTRONSKO NASILJE?

Internet i mobilni servis provajderi

Elektronsko nasilje se prijavljuje internet provajderima i mobilnim operaterima. Razne internet stranice, portali, chat servisi, forumi, društvene mreže i sl. imaju pravila koja moraju svi jednako poštovati. Prilikom prijave, važno je uvijek pročitati pravila ponašanja na nekoj internet stranici i upoznati se na koji način se mogu prijaviti neželjeni sadržaji. Za većinu društvenih mreža, uoštena adresa za prijavu je: abuse@websitename.com (npr. abuse@facebook.com).

Policija

Prema uputstvima Uprave policije, postoji nekoliko situacija u kojima je važno da roditelji i nastavnici odmah prijave elektronsko nasilje policiji:

- ako je dijete fizički ugroženo ili vjerujete da je djetetova sigurnost ugrožena,
- ako djetetu neko šalje dječju pornografiju ili poruke/fotografije seksualne sadržine,
- ako dijete neko prati i sl.

U ovim situacijama, odmah prijavite – podnesite krivičnu prijavu najbližoj policijskoj organizacionoj jedinici, tj. područnoj jedinici ili ispostavi. Nakon toga, službenici policije postupaju po prijavi u skladu sa svojim ovlašćenjima i u saradnji s tužilaštvom. U Upravi policije, u Sektoru kriminalističke policije, sistematizovana je linija rada borba protiv kompjuterskog kriminala, pod koju se podvodi i nasilje na internetu. Broj 122.

Za dodatnu podršku i posredovanje u situacijama elektronskog vršnjačkog nasilja možete se obratiti:

Tim za odgovor na računarske incidente - CIRT

Sajber incident (upad na web sajt, društveni nalog, krađa identiteta, online prevara i slično), kao i nelegalni sadržaj (seksualno nasilje, vršnjačko nasilje na internetu, govor mržnje) kojim se na internetu ugrožavaju dječja prava, zdravlje i dostojanstvo djeteta, možete prijaviti i Timu za odgovor na računarske incidente – CIRT. CIRT predstavlja centralnu kontakt tačku (engl. *Point of Contact*) na nacionalnom i međunarodnom nivou za sve računarske bezbjednosne incidente u kojima se jedna od strana u incidentu nalazi u Crnoj Gori (odnosno, ako je u .me domenu ili u crnogorskom IP adresnom prostoru).

Uloga CIRT-a je obrada incidenata, reakcija i koordinacija u slučaju incidenata i djeluje kao posrednik od povjerenja između svojih korisnika koji treba da kontaktiraju spoljne/inostrane internet provajdere, CIRT-ove, vlade ili druga tijela u vezi sa informacijama koje se odnose na bezbjednost. Prijava se podnosi na jednostavan način, popunjavanjem elektronskog formulara - www.cirt.me.

Obaveze CIRT ne obuhvataju:

- operativno rješavanje problema i brigu o sigurnosti pojedinih sistema;
- kažnjavanje problematičnih korisnika;
- arbitražu u sporovima (osim na zvanični zahtjev nadležnog državnog organa);
- pokretanje krivičnih prijava.

Crnogorski zaštitnik ljudskih prava i sloboda

Opcija **Hrabro sanduče** omogućava direktno obraćanje crnogorskom ombudsmanu. Ovoj instituciji, na taj način, osim nelegalnog internet sadržaja, roditelji i djeca mogu prijaviti sve vrste zlostavljanja ili zloupotrebe djeteta - <http://www.ombudsman.co.me/siguraninternet/>.

